

діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлює отримання найбільшої частки прибутку саме наприкінці року, і тому надалі частка прибуткових підприємств може коливатися. Що ж стосується вартісних обсягів прибутку сільгоспідприємств, то вони є набагато меншими від прибутків промисловості, проте в попередні роки спостерігалася тенденція до зростання їх величини: якщо в 2006 році сільськогосподарські підприємства отримали 4687,9 млн грн прибутку, то в 2007 році – 9617,9 млн грн, а в 2008 році – 12007,3 млн грн.

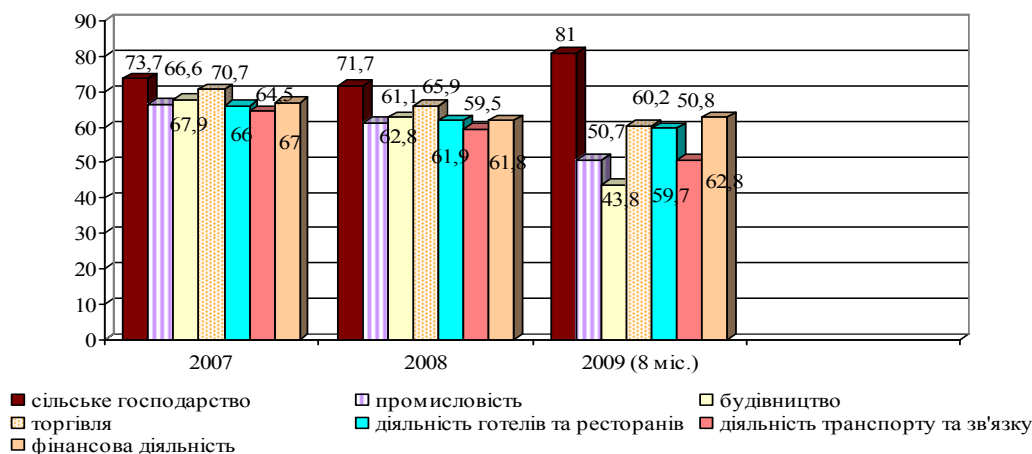

Рис. 3. Динаміка питомої ваги підприємств, що одержали прибуток, в загальній кількості підприємств галузі (у відсотках)

Висновок. Інвестиційна привабливість окремих секторів економіки України не є стабільною в довгостроковій перспективі. Потенціал та інвестиційна привабливість окремих галузей часом істотно переоцінюються, тоді як інших, і, перш за все, сільського господарства – недооцінюються. Проте з розвитком виробництва в інших сферах АПК, передусім, в переробній промисловості, а також із розвитком структури внутрішнього споживання постає питання задоволення попиту за вказаними напрямками. Задовольнити вказаний попит можливо за рахунок більш активного розвитку вітчизняного сільського господарства. В останні роки у цій сфері можна простежити зростання інвестицій, обсягів виробництва, прибутків, а також питомої ваги прибуткових підприємств. Незважаючи на те, що вказані показники поки є значно меншими від аналогічних у промисловості та деяких інших галузях економічної діяльності, на наш погляд, це дозволяє говорити про існування тенденції до зростання інвестиційної привабливості сільського господарства в Україні в цілому, а також в її окремих регіонах, в тому числі і в Хмельницькій області.

Література

1. <http://www.kmu.gov.ua> – офіційний сайт Кабінету міністрів України.
2. <http://www.minagro.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства аграрної політики України.
3. <http://www.statbrd.ic.km.ua> – офіційний сайт Головного управління статистики в Хмельницькій області.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державного комітету статистики України.

Надійшла 19.11.2009

УДК 338

М. В. ПАВЛЮК, В. В. СТАДНИК
Хмельницький національний університет

МОТИВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Охарактеризовано дієвість основних складових законодавчо-правової бази, яка регулює відносини у сфері інноваційної діяльності, з позиції їх мотивуючої здатності для суб'єктів господарювання.

Effectiveness of basic constituents is described legislatively legal base which regulates relations in the field of innovative activity, from position of their explaining ability for the subjects of menage.

Ключові слова: інновації, мотиви, стимули, трансфер технологій, законодавство.

Актуальність теми дослідження. В сучасному світі інноваційна діяльність є одним із найважливіших факторів економічного розвитку. У високорозвинених країнах до 90 відсотків приросту внутрішнього валового продукту забезпечується за рахунок впровадження нових технологій.

Нині визнається як вітчизняними науковцями, так і політиками, що стабільне соціально-економічне зростання України може бути досягнуто переважно на інноваційній основі при активному використанні сучасних наукових розробок. Лише за цих умов можуть бути вирішені проблеми ресурсозбереження, її ефективності господарювання, забезпечено виробництво конкурентоспроможної продукції на внутрішньому і світовому ринках. Проте практичне втілення інновацій у діяльність вітчизняних підприємств має багато проблем, пов'язаних, насамперед, з неналежним правовим врегулюванням сфери інноваційної діяльності.

Враховуючи серйозний (навіть незважаючи на масштабний відтік інтелекту за кордон) науковий потенціал та обсяги патентування винаходів, першою головною проблемою, яка перешкоджає впровадженню результатів НДДКР у виробництво, є відсутність дієвих стимулів. Якщо за кордоном їх роль відіграють жорстка конкуренція, обов'язкові державні стандарти (наприклад, на екологічні параметри продукції), необхідність економії енергоресурсів, то в Україні єдиним стимулом був і залишається непевний шанс продати винахід за кордон. Непевний тому, що, як показує практика, зацікавити іноземного покупця у своєму винаході дуже важко через низку бюрократичних перешкод. Останні полягають у серйозній розбіжності в українських та закордонних системах оцінки та стандартах якості, а також в тому, що Україна не бере участі в багатьох міжнародних угодах, які встановлюють дію патенту на території декількох держав. Варто врахувати й те, що скоріше за все, за кордоном вже є аналог даному винаходу. В такому випадку українському науковцю необхідно буде ще й довести перевагу свого винаходу на основі проведеного дослідження. А це і в Україні, і за кордоном потребує значних коштів [1].

Проблему відсутності стимулів істотно посилює несприятливий діловий клімат. Він полягає, насамперед, не в економічній нестабільності, а в повній невизначеності правового поля. У той час, коли приймається ціла низка законів, що регулюють цю сферу діяльності, згодом виходять постанови та укази, що повністю або частково блокують їх роботу.

Більшість ідей винахідників, які вже втілені у промисловий зразок, не можуть бути реалізованими, оскільки в Україні відсутня інфраструктура для комерціалізації високих технологій і поширення їх на споживчий ринок. З цього витікає серйозна проблема недорозвиненості необхідних інституцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях багатьох вітчизняних науковців проблемі законодавчо-правового регулювання інноваційної діяльності приділяється значна увага. Даному питанню присвячені роботи А. Сухорукова, Д. Беляєва, І. Бернадської, О. Острога, Т. Крупельницької, В. Карпенка, В. Рассохи, Є. Литвиненко та інших. Проте аналіз мотиваційних можливостей вітчизняного законодавства у науковій літературі не відображено достатньо повно, що і визначило мету даної статті.

Мета дослідження: аналіз мотиваційних можливостей вітчизняного законодавства та стану реалізації положень нормативно-правових актів у сфері інноваційної діяльності.

Викладення основного матеріалу. Вирішальне значення для досягнення високої економічної динаміки, яка забезпечується впровадженням результатів інноваційної діяльності, відіграє ефективна державна політика. Як зазначають вітчизняні науковці, її основними принципами мають бути орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки, фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури [2]. Такі принципи повинні бути покладені в основу побудови національної інноваційної системи. В Україні є необхідні передумови для її створення, оскільки:

- все ще значним є інтелектуальний потенціал інноваційного розвитку;
- прийнято окремі законодавчі акти у сфері інноваційної діяльності;
- утворено частину елементів інноваційної інфраструктури;
- реалізується низка інноваційних та інвестиційних проектів.

Однак складнощі у її побудові підводять до висновку, що владні структури виявились нездатними створити інституційну основу інноваційного розвитку. Очевидно, що розвиток сфери інноваційної діяльності буде ефективнішим за умови вдосконалення вітчизняного законодавства, спрямованого на посилення мотивацій суб'єктів підприємництва до інноваційної діяльності.

Правові передумови державної інноваційної політики закладені в Конституції України, в якій стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, захист інтелектуальної власності, авторських прав. Стаття 116 зобов'язує Кабінет Міністрів України забезпечувати здійснення економічної політики у сфері освіти, науки і культури. Згідно з пунктом 4 цієї ж статті Кабмін розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного і культурного розвитку України [3]. В Україні прийняті закони «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» та інші законодавчі акти, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Так, Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 04.07.2002 року визначає конкретні заходи щодо надання суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів фінансової підтримки [4]:

- а) повне безвідсоткове кредитування пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів

Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів;

б) часткове (до 50%) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) інноваційних проєктів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проєкту решти необхідних коштів виконавця проєкту й (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності;

в) повна або часткова компенсація (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проєктів;

г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проєктів;

д) майнове страхування реалізації інноваційних проєктів у страховиків відповідно до Закону України «Про страхування».

Закон окремо визначає джерела фінансування інноваційної діяльності. Зокрема, це кошти Державного бюджету України, кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим, власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ, власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності, кошти (інвестиції) будь-яких фізичних та юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України.

Цікавим є те, що для здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності документ передбачає створення спеціалізованих державних небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ та комунальних фінансово-кредитних установ. Останні створюються й підпорядковуються органам місцевого самоврядування.

Закон визначає також певні особливості в оподаткуванні та митному регулюванні інноваційної діяльності. Зокрема, впродовж строку чинності свідоцтва про державну реєстрацію інноваційного проєкту й за умови, що виконання проєкту розпочато не пізніше вісімнадцяти місяців від дати його державної реєстрації, оподаткування об'єктів інноваційної діяльності здійснюється у такому порядку: 50 % податку на додану вартість по операціях з продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), пов'язаних з виконанням інноваційних проєктів, і 50 % податку на прибуток, одержаний від виконання цих проєктів, залишаються в розпорядженні платника податків, зараховуються на його спеціальний рахунок і використовуються ним виключно на фінансування інноваційної, науково-технічної діяльності. Крім того, інноваційні підприємства сплачують земельний податок за ставкою в розмірі 50 % чинної ставки оподаткування [4].

Крім зазначених документів, важливе місце у створенні більш сприятливих умов для здійснення інноваційної діяльності посідає «Концепція науково-технічного та інноваційного розвитку України» [5], яка містить головні цілі, вказує пріоритетні напрямки та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення.

В цілому ж в Україні створена важлива законодавча база для здійснення і розвитку інноваційної діяльності (близько 70 документів), але все ж за кількістю і якістю нормативних законодавчих актів вона поступається подібним системам у розвинутих країнах світу. Формування в Україні інноваційної моделі економічного зростання потребує сприяння держави у створенні та ефективному функціонуванні інноваційної інфраструктури, особливо на міжгалузевому та регіональному рівнях. Створення інфраструктури інноваційної діяльності, комерціалізація результатів НДДКР, збереження розвинутої мережі малого інноваційного підприємництва – шляхи відновлення економіки, розвитку науки і освіти. За оцінками експертів, в Україні налічується близько 40-60 територій, де доцільно створювати технополіси та технопарки. Хоча на даний час процес створення цих інноваційних організаційних структур, незважаючи на досить потужний науковий і промисловий потенціал та перспективність розвитку для багатьох регіонів України, знаходиться ще на початковій стадії і має досить несистематичний і епізодичний характер. Крім цього, відсутня відповідна державна довгострокова програма в цій галузі. Активізація процесу значною мірою залежить як від ініціативи органів місцевої влади, так і від самих підприємств.

Але жоден нормативний акт сповна на практиці не діє. Закони залишаються лише переліком загальних норм і дефініцій на папері, оскільки найважливіші статті щодо стимулювання інноваційних проєктів було спочатку призупинено, а потім взагалі виключено. Наприклад, у Законі «Про інноваційну діяльність» є розділ про її фінансову підтримку, який визначає чотири інструменти надання державою допомоги інноваторам. Що ж стосується податкових пільг суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проєктів, то ці статті спочатку призупинені, а потім згідно з Законом України № 2505-IV від 25.03.2005 року виключені.

Також, однією з найважливіших складових інноваційного процесу і перспективним механізмом економічної стабілізації держави є трансфер технологій, сутність якого полягає в передачі ноу-хау, нових технологій, технологічного обладнання та науково-технічних знань від власника до замовника. В національному законодавстві високі технології визначаються як «технології, які розроблені на основі новітніх наукових знань, за технічним рівнем перевищують кращі вітчизняні та іноземні аналоги і

спроможні забезпечити передові позиції на світовому ринку наукомісткої продукції» [6].

За останній час розрив між створенням новітньої технології та її впровадженням в промисловість суттєво скоротився, і країни, які здатні швидко і ефективно їх використовувати, забезпечують створення більшої доданої вартості, якісне зростання національного доходу, появу нових робочих місць та завоювання ринків технологій. Однак в Україні через слабку взаємодію науки і бізнесу трансфер технологій не знайшов свого належного розвитку, тому перспективні наукові розробки часто не комерціалізуються. Через це країна втрачає можливість використання стратегії нарощування інноваційного потенціалу на пріоритетних напрямках НТП, що загрожує закріпленням у країні екстенсивної моделі розвитку економіки.

Низький успіх в реалізації проектів по трансферу технологій в Україні, головним чином, зумовлено [6]:

- скороченням частки інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції України та зниженням інноваційної активності підприємств; науково-технічний потенціал України практично виключений з економічної діяльності;

- недосконалістю захисту права інтелектуальної власності через вади законодавчої бази. Незважаючи на помітний прогрес останніх років у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, її недосконалість все ще є одним з чинників, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи трансферу нових технологій та науково-технічних досягнень.

Подолання зазначених негативних тенденцій вимагає задіяти чинники інституційного характеру – вдосконалення законодавчої бази в області трансферу технологій та розробки державної політики в сфері комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності, активізація розвитку інфраструктури українського ринку технологій шляхом формування основних ринкових механізмів і залучення підприємств до роботи з існуючою інтелектуальною власністю.

Для виходу на якісно інший рівень розвитку національного трансферу технологій необхідно формувати сприятливі умови для інноваційної діяльності бізнесу, заохочувати світових лідерів у галузі високих технологій до приходу в Україну, створювати інструменти трансферу технологій, забезпечити наявність професійного менеджменту.

Досить важливим внеском в розвиток корпоративних відносин в Україні є прийняття в 2008 році Закону України «Про акціонерні товариства» [7], який замінив чинний з 1991 року Закон України «Про господарські товариства». Прийняття цього Закону значно просуває Україну в напрямку захисту інтересів як міноритарних акціонерів, так і великих інвесторів, обмежуючи при цьому можливість застосування рейдерських технологій.

Його норми, насамперед, покликані допомогти інвесторам врегулювати взаємовідносини з акціонерними товариствами як об'єктами інвестування. До прийняття цього документа багато питань корпоративного управління, зокрема захисту прав власників акцій, кредиторів акціонерних товариств не були врегульовані на належному рівні. Ці проблеми особливо загострилися під час фінансової кризи та падіння вартості активів.

Прийняття Закону й запровадження цивілізованих механізмів захисту інтересів інвесторів сприятимуть зростанню капіталізації акціонерних товариств, подальшій адаптації законодавства України до законодавства Європейської спільноти, зміцненню позитивного іміджу України як країни з ринковою економікою й підвищенню її інвестиційної привабливості.

До недоліків Закону «Про акціонерні товариства» слід віднести можливі проблеми, що виникатимуть при виконанні його прикінцевих положень. Значна частина діючих акціонерних товариств може змінити організаційно-правову форму й послугуватися Законом «Про господарські товариства», який недостатньо захищає права інвесторів. Інституційні інвестори, які раніше придбали акції таких товариств, що перетворюються в корпоративні права, зіткнуться з проблемами продажу цих активів. Крім того, проблеми з достовірністю оцінки акцій виникнуть й у інституційних інвесторів, які є акціонерами ВАТ, що перетворюються в приватні акціонерні товариства. Ще одним складним питанням стане переведення акцій, якими володіють фізичні особи, із документарної в бездокументарну форму.

Зазначені проблеми потребуватимуть розробки відповідних заходів з боку державних регуляторів. При цьому ефективність запровадження Закону «Про акціонерні товариства» напряму залежатиме від ефективності розвитку ринку цінних паперів та економіки України у цілому.

У цілому Закон «Про акціонерні товариства» містить низку важливих нововведень, які сприятимуть побудові надійної системи корпоративного управління. Його основне завдання полягає у зміцненні гарантій і механізмів захисту права власності на цінні папери.

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що радикальні перетворення в економіці України, подолання технічної відсталості, розвиток наукомістких і високотехнологічних виробництв можливі тільки за умови сильної державної підтримки інноваційної діяльності.

Тільки визначення пріоритетних напрямів державної інноваційної політики та відповідних програм, незважаючи на їх важливість, не здатні просунути державу на шляху інноваційного розвитку. Головне завдання державного регулювання інноваційної діяльності полягає в створенні та використанні механізмів

їх реалізації.

Очевидно, що без обґрунтованих законодавчо закріплених преференцій у сфері інноваційної діяльності проблема переходу до інноваційної моделі розвитку України не може бути вирішена. Напрацювання розвинутих країн у цій сфері передбачають підтримку інноваційного розвитку різними методами, за різними сценаріями і напрямками. Так, досить різноманітним у країнах із розвинутою ринковою економікою є інструментарій непрямих методів управління. Він переважно зосереджений у сфері оподаткування, де діє багато пільг [8]:

- пільгове оподаткування прибутку шляхом зменшення оподаткованої бази і ставок оподаткування, вирахування з податкових платежів;
- пільгове оподаткування операцій, пов'язаних з оборотом науково-технічної продукції, наприклад, оподаткування за нульовою ставкою з податку на додану вартість;
- надання дослідного та інвестиційного кредиту (податкового) – відстрочення податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі;
- «податкові канікули» протягом кількох років на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проєктів;
- пільгове оподаткування дивідентів юридичних і фізичних осіб, отриманих за акціями інноваційних підприємств;
- пільгове оподаткування прибутку, отриманого внаслідок використання платежів, ліцензій, ноу-хау та інших нематеріальних активів інтелектуальної власності;
- зниження ставок податку на прибуток на замовлені та спільні НДДКР;
- зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів та устаткування, що передаються вищим навчальним закладам;
- вирахування з оподаткованого прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій;
- зарахування частки прибутку інноваційних підприємств на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у випадку використання на інноваційні цілі

Успішна реалізація інноваційних механізмів розвитку підприємництва тісно пов'язана з такими напрямками державного регулювання, як створення нормативно-законодавчої бази, державної системи стимулювання інновацій шляхом надання пільгового оподаткування, тарифної та цінової політики, забезпечення приватизаційних процесів, створення ринкових умов конкуренції, залучення інвестицій тощо.

Крім того, важливе значення має і інформаційне забезпечення інноваційної діяльності. Таке забезпечення повинно включати проведення заходів щодо інформування виробників про існуючі види технологій і устаткування, надання допомоги в адаптації новітніх технологій в виробництві, консультаційні та експертні послуги тощо.

Провідну роль у вирішенні цих питань мають відігравати сучасні інформаційні засоби, в тому числі і мережа «Інтернет». Вільний доступ до інформації про об'єкти інтелектуальної власності, можливості їх комерціалізації повинен стати тим інструментом, що призведе до активізації інноваційних процесів в Україні.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є пошук інших шляхів прямого і непрямого стимулювання інноваційної діяльності з метою подальшого використання найбільш ефективних з них у процесі розроблення податкового кодексу України.

Література

1. Рассоха В.В. Методика оцінювання потенціалу інновацій // Актуальні проблеми економіки. – 2005. № 5. – С. 68-75.
2. Литвиненко Є.О. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності промислових підприємств // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 33-39.
3. Конституція України. Закон від 28.06.1996 р. № 254к/9-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4.07.2002 р. № 40 IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – С. 266.
5. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 1.12. 1998 р. № 284-XIV
6. // Економіка АПК. – 1999. – № 2 – С. 66-74.
7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143 V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – С. 434.
8. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – С. 384.
9. Олейніков О.О. Сучасні тенденції світового ринку високотехнологічної продукції та місце України на ньому // Проблеми науки. – 2006. – № 1. – С. 30-38.

Надійшла 16.11.2009